

ČESKÉ PŘÁVO

ČASOPIS SPOLKU NOTÁŘŮ ČESKOSLOVENSKÝCH.

ŘÍDÍ PROF. DR. EM. SVOBODA S KRUHEM REDAKČNÍM.

VYCHÁZÍ KAŽDÝ MĚSÍC MIMO ČERVENEC A SRPEN. — REDAKCE A ADMINISTRACE V PRAZE-II, VÁCL. NÁM. 28. — PŘEDPLATNÉ ROČNĚ 40 K I S POŠTOVNÍ ZÁSILKOU — JEDNOTLIVÉ ČÍSLO 4 KČ.

ROČNÍK VIII.

V PRAZE, V BŘEZNU 1926.

ČÍSLO 3.

EMIL SVOBODA:

K výkladu § 17. zákona rozlukového.

(22. května 1919 č. 320 sb. zák. a nař.)

Občanský zákoník v § 12 praví: »Opatření pro jednotlivý případ a rozsudky ve zvláštních právních rozpřích vydané soudy, nemají nikdy moci zákona a nesluší je tudíž vztahovati na jiné případy a na jiné osoby«. V praxi toto ustanovení obrací se téměř v opak. Rozhodnutí nejvyššího soudu určují směr judikatury, vykládají a doplňují zákon způsobem, který co do účinků málo se liší od výkladu autentického. Nelze se diviti a není to zásadně chybou. Neboť mají samozřejmě přicházeti k nejvyššímu soudu mužové v soudnictví zvláště osvědčení, takže jejich autorita — nehledě k úrovni rozsudků samých — má ospravedlniti tento vliv. V rozhodnutích objevuje se živé právo. Je v nich mnoho činnosti tvůrčí, neboť při přechodu z papíru do života skutečně se utváří zákon až po jistou, nepřekročitelnou mez. Ale nebezpečí spočívá v tom, aby rozsudky nejvyššího soudu neměly přímo ráz derogatorní — aby netvořily živé právo, které přímo vyvrací jasná ustanovení zákona. Tu jest překročena hranice, s hlediska bezpečnosti právní nepřekročitelná. Toho druhu jest rozsudek, který jsem nedávno posoudil v Českém Právu a podobně i rozsudek nejv. soudu ze dne 30. prosince 1924 R II 380/24 (Sbírka č. 4509). Proto je třeba věnovati této věci, v důsledcích velmi závažné, trochu pozornosti.

Skutková podstata je tato: Manželka měla před časem v Čitě a v Oděse děvčata, zaměstnaná v dámské kapele, sváděla je ke smilstvu a peníze, jež si takto vydělávaly, jim odebírala pro sebe. Tedy zřejmé kuplířství. Tato skutečnost, když vyšla na jevo, způsobila mezi manžely úplný rozvrat. Manžel také nebyl bez viny — dopustil se opětovně cizoložství. Proto zemský soud v Opavě rozsudkem uznal na rozvod manželství z oboustranného zavinění a to, jednak pro nepořádný život manželčin, jednak pro hluboký rozvrat § 13h). Po roce žádal manžel za rozlukou podle § 17 zák. rozl. Prvá instance rozlukou povolila, druhá odkázala manžela na pořad práva a tento rozsudek je nejvyšším soudem potvrzen.

Nejvyšší soud především sám — a tuším, že správně — dovozuje, že to co manželka dělala v Čitě a v Oděse, bylo možno charakterisovati jako život z hýralý ve smyslu § 13 lit. f. rozl. zák. Ale dále praví: »Než tím nejsou ještě vyplněny veškeré předpoklady, jichž zákon

požaduje ku povolení rozluky podle § 17 rozl. zák. Nestačí, aby žadatel měl již tehdy, kdy bylo uznáno na rozvod, z důvodu, z něhož byl rozvod vysloven, platný nárok na rozlukou, nýbrž jest zapotřebí, aby onendůvod rozluky posud trval.«

Znovu a znovu čtu § 17 rozlukového zákona a marně si lámu hlavu: kde to tam jest napsáno? Abych čtenáři usnadnil práci, uvedu doslovné znění § 17: »Byl-li soudem právoplatně vysloven rozvod podle §§ 107—109 obč. zák., a to z některého důvodu uvedeného v § 13 tohoto zákona, může každý manžel nehledě k předpisu § 15 žádati za rozlukou manželství na podkladě provedeného už sporu o rozvod. Dojde-li soud na základě konaných šetření, při nichž se mu je řídití zásadami řízení nesporného, k přesvědčení, že by skutečnosti ve sporu o rozvod na jevo vyšlé byly už tehdy odůvodnily výrok o rozluce, kdyby oň bylo bývalo žalováno, vysloví rozlukou usnesením...«

Ustanovení zákona zdá se mi býti naprosto jasným a nepochybným. Má býti přes to »vykládáno«? Nejvyšší soud se podjal svízelného úkolu, nesporné učiniti sporným. Dovolává se poslední věty § 17: »Rozluky nelze tu vysloviti, jestliže stav, uvedený v § 13 g pomínul«. Každý kdo tuto větu čte — jak jest publikována — vidí výjimku. A chápe ji. Neboť byl-li rozvod povolen pro duševní chorobu jednoho z manželů, bylo by proti zásadám slušnosti, aby bylo manželství rozloučeno, když se zatím nemocný uzdravil, a když se takto choroba ukázala stavem přechodným, nyní již vyléčeným a minulým. Ale nejvyšší soud praví:

»Zákon sám ovšem uvádí v § 17 posl. větě toliko případ duševní choroby v § 13 lit. g. uvedené, která byvši zde v čase rozvodu, v čase žádosti za rozlukou více neexistuje; naproti tomu praví důvodová zpráva (str. 16), že bude na soudu, by zkoumal, zda také nyní, v čase, kdy má vysloviti rozlukou, výsledky, zjištěné ve sporu o rozvod, se nezměnily tak, že by nyní rozluky nepřipouštěly, dále že to má praktický význam hlavně (podtrhává nejv. soud) při duševních nemocech, jež v čase rozluky již pominuly. S tímto nazíráním souhlasí téměř doslovně prováděcí nařízení čl. II. č. III. odst. druhý. Vzhledem k tomu nelze pochybovati o tom, že zákon, mluvě o duševní chorobě, chtěl uvésti jen příklad nejvýraznější, neboť není vnitřních

důvodů, jež by poukazovaly k tomu, že zákon ohledně rozlukového důvodu § 13 lit. g chtěl stanovit zvláštní, výjimečnou normu. Bude tedy na soudu, aby ve všech případech, kde důvod rozlukový nespočívá v určitých okolnostech, nýbrž v jistém stavu, zkoumal, zdali stav ten doposud trvá.

Důvodová zpráva je citována správně. Ale kdo ji s rozvahou čte, dojde asi k tomu výsledku, že má soud zkoumat, nikoli zda trvá nějaký stav, nýbrž zda výsledky, zjištěné ve sporu o rozvod, se nezměnily tak, že by nyní rozluky nepřipouštěly. Tedy na př. rozvod byl povolen pro trestné odsouzení manžela a zatím obnovou řízení se ukáže, že byl tehdy odsouzen nevině. Možno tu — není-li jiných důvodů — spravedlivě rozvod přeměnit v rozluku? Nebo byl rozvod povolen pro zlomyslné opuštění manžela, ale zatím se věc vysvětlí, že nešlo o zlomyslné opuštění, ale o nějaké neštěstí, náhodu nebo pod. To by byly případy, kdy bychom snad připustili analogii, opírajíce se o důvodovou zprávu. Ale v našem případě se zjistilo, a zůstalo nesporným faktem, že manželka provozovala hanebné kuplířství. Požaduje nejvyšší soud, aby to kuplířství provozovala nepřetržitě až do rozluky? To je ten »stav«, který se má státi předmětem zkoumání a má činiti »conditio sine qua non« pro použití § 17? Jak se to přiči celému duchu zákona!

Prováděcí nařízení arci vynechalo slova, »že by nyní rozluky nepřipouštěly«, která obsahuje zpráva důvodová. Ale tím posunuje a mění smysl jasných slov zákona, že by skutečností ve sporu o rozvod na jevo vyšlé byly už tehdy odůvodnily výrok o rozluce. § 13 lit. g zřejmě má na mysli duševní chorobu rázu těžkého a trvalého. Uzdravil-li se nemocný, je pravděpodobno, že tu vůbec nejde o tak těžký případ, jaký má § 13 g na mysli, že tedy kdyby byla bývala v době rozvodu známa skutečná povaha nemoci (její přechodnost a vyléčitelnost v krátké době), která později vyšla na jevo, nebyla by mohla býti povolena rozluka, kdyby se o ni bylo tehdy žádalo. Ustanovení § 13 g bylo co do principu vzato z o. z. švýcarského, kde se nevléčitelnost výslovně požaduje. V našem zákoně není uvedena výslovně, ale spočívá implicitě v kasuistickém uvedení diagnos těžkých a trvalých nemocí duševních. Zjištěné výsledky se tedy změnily — předpoklady byly skutečnostmi pozdějšími vyvráceny. To jest však něco zcela jiného, než co slavnostně, téměř ve formě zákona a s všeobecnou platností vyhlašuje nejvyšší soud: »Bude na soudu, aby zkoumal, zdali stav ten doposud trvá«. Myšlenku poslední věty § 17 — ač jde zřejmě o výjimku — bylo by snad možno analogií rozšířiti, ale ne její formulaci vztáhnouti na jiné případy, na něž jistě zákon nemyslí. Formuloval bych tedy větu výše citovanou z rozsudku nejvyššího soudu takto: »Bude tedy na soudu, aby ve všech případech řídil se podle jasných slov zákona, a aby zkoumal, zda snad prováděcí nařízení tomuto jasnému smyslu zákona neodporuje, dále aby se uchyloval k materiáličím jen tam, kde jde o nejasná místa zákona nebo o zřejmé jeho mezery a aby nikdy nestavěl ani důvodové zprávy ani prováděcího nařízení nad publikovaný text zákona.«

Ale v našem případě tyto otázky neměly významu rozhodujícího. Neboť kuplířství (zhýralý život) manžel-

čin objevuje se hlavně jen jako příčina hlubokého rozvratu manželství. Nejde tu tedy o epizodu životní, která by byla zapadla bez účinků do zapomnění (analogie § 14a?) ani o prohršení prominuté (§ 14c) — ale o důvod rozvratu, k němuž se přidružil i poklesek manželů (nevěra), takže bylo rozsudkem rozvodovým právoplatně zjištěno, že případ § 13h zák. rozl. tu jest. Nedá se tedy nikterak popřít, že rozvod byl rozsudkem povolen z důvodu, který by už tehdy byl opravňoval výrok o rozluce, kdyby oň bylo bývalo žalováno. Pro tento případ praví § 17, že může každý manžel nehledě k předpisu § 15 žádati za rozluku manželství na podkladě provedeného už sporu o rozvod. Proč užil zákon slov každý manžel, tedy těchže slov, kterých užívá § 15 v prvé větě? Poněvadž toto právo dává vinnému i nevinnému, a to bez rozdílu, na čí žalobu k rozvodu nedobrovolnému došlo: stačí, že důvodem byla některá skutečnost, jež platí za důvod rozluky. Proč zákon užil vazby neosobní »kdyby oň bylo bývalo žalováno« a nikoli přirozenějších slov »kdyby oň byl býval žadatel žaloval«? (Důvodová zpráva arci vsunula slovíčko »hned« — které v textu není a nepatří tam.) Z téhož důvodu; — že totiž každý manžel může žádati o přeměnu rozvodu v rozluku v tomto případě. Toto ustanovení navazuje zřejmě na § 1575 něm. zák. obč. (»Der Ehegatte, der auf Scheidung zu klagen berechtigt ist, kann statt auf Scheidung auf Aufhebung der ehelichen Gemeinschaft klagen. Beantragt der andere Ehegatte, dass die Ehe, Falls die Klage begründet ist, geschieden (= rozloučeno) wird, so ist auf Scheidung (= rozluku) zu erkennen.«) Uherský zákon manželský z r. 1894, platný na Slovensku, má v § 107 ustanovení mírnější: »Keď rozvod od stola a lože trval dva roky, rátając od pravoplatnosti rozsudku, môže každý z manželov žiadať, aby súdca zmenil rozsudok, ktorým manželstvo bolo od stola a lože rozvedené, v rozsudok znejúci na rozlúčenie manželstva.«

Tato ustanovení jsou naprosto nutná a přímo mravně odůvodněna. Neboť jinak by manžel, který byl shledán vinným, vydán byl úplně libovůli toho manžela, který sám žaloval (jsa bez viny) na rozvod. Otevřely by se dveře vyděračství, které by vymáhalo výpalné, a to tím větší, čím trapnější by byla situace »vinného« manžela. Jest ostatně známo, jak právě v manželských věcech je těžko konstatovati mravní, vnitřní a původní vinu, i když tu zevní fakt viny (na př. nevěra) skutečně jest.

A co říká náš nejvyšší soud? »Dle § 17 rozl. zák. může soudce v mimosporném řízení vysloviti rozluku jen tehdy, kdyby byl mohl tuto rozluku vysloviti i soudce sporný, předpokládajíc, že o ni bylo žalováno. S tohoto hlediska musí soudce nesporný uvažovati, zdali by »skutečnosti, ve sporu o rozvod na jevo vyšlé, byly již tehdy odůvodnily výrok o rozluce. Docílit rozluky z důvodu § 13 lit. h rozl. z. sporem může jen ten z manželů, jenž nemá na rozvratu viny převážné; nasvědčují-li skutečnosti, ve sporu o rozvod na jevo vyšlé tomu, že manžel — žádající nyní o rozluku — na tomto důvodu rozluky jest převážně vinen, jest patřno, že by ve sporu úspěchu nemohl dosíci. Tato právní situace nemůže doznati změny ani v řízení, jež se zabývá přeměnou právě tohoto rozvodu v rozluku na témže podkladu; bylo by to zároveň v příkrém rozporu se zásadami hmotného práva, obsaženými v § 13 rozl. zák. Pouhá úprava ří-

zení — a jen o takovou jde — nemůže nikdy zvracet zásady, na nichž spočívají předpisy hmotného práva, zde tedy předpisy o přípustnosti rozluky.»

Nejvyšší soud byl by se mohl zběžným nahlédnutím do Tilschovy knihy »Einfluss der Civilprozessgesetze auf das materielle Recht« přesvědčiti, že jeho kategoricky prohlášená zásada (na konci rozsudku citovaná) jest velmi problematická, ne-li úplně nesprávná. § 17 však naprosto neobsahuje pouhou »úpravu řízení« — nýbrž poskytuje jedinou možnou záchranu nešťastnému »vinníku«, aby se ubránil libovůli »nevinného« — bez konce. Nejvyšší soud naprosto zapomněl, vyrovnati se s první větou § 17 »může každý manžel...« A jestliže již v první půli rozsudku druhou větu § 17 pomocí prováděcího nařízení a slov důvodové zprávy pokroutil — zde v tom pokračuje způsobem skutečně úžasným. Touto dedukcí vnáší do jednoduchého § 17 takový rozpor, jaký by v něm nikdo nenašel, kdyby tento jedinečný rozsudek nečetl.

A výsledek? Manžel ženy, která provozovala kuplířství — vedla zhýralý život, jak to sám nev. soud vykládá — a jehož manželství jest úplně rozvráceno, jak konstatují rozsudky všech tří stolic, zůstane ve stavu rozvodu, dokud tato jeho manželka nebude chtít. Neboť jeho »převážná vina« je nev. soudem konstatována. (Ale jak tedy mohl docíliti rozvodu? Či snad žalovala o rozvod sama jeho manželka? Mám za to, že nedobrovolný rozvod byl povolen na základě manželovy žaloby. V reprodukci věci ve sbírce rozhodnutí to není výslovně uvedeno, ač to je věc závažná a měla by se vždycky výslovně konstatovat.) Žalovati o rozluky bude tedy málo slibným a velmi drahým pokusem. A tak bude záviseti manželova budoucnost na svolení manželčině — a svolení její bude záviseti... na čem? To ať si domyslí každý podle svých zkušeností, uváže při tom mravní kvalifikaci ženy, která se živila vydíráním děvčat svedených ke smilstvu... To jest ratio legis § 17 rozl. zák.?

Rozsudek č. 4509 sb. obsahuje řadu těžkých a podle mého mínění zbytečných a sotva omluvitelných omylů. Bude platit jako »autentická interpretace« zákona v odporu k ustanovení § 12 obč. zák.? Půjdu soudy touto cestou? Pak by bylo lépe, podobné rozsudky neotiskovati ve sbírce rozhodnutí.

F. KOVÁŘ:

O zkušenostech

o zvláštní dědické posloupnosti v rolnické usedlosti střední velikosti dle zákona ze dne 7. srpna 1908 č. 68 z. z., a návrh na jeho zrušení, nebo změnu.

Z jara 1925 byla zahájena vládní anketa o návrhu zavést na Slovensku a Podkarpatské Rusi zákonné opatření podobné českému zákonu o zvláštní rolnické posloupnosti.

Stalo se z příčiny, že v oněch zemích u projednávání pozůstalostního dohoda dědická převzetím usedlosti selské jedním dědicem proti peněžní výplatě druhým dědicům není obvyklá a nepraktikuje se a že se majetek nemovitý tříští.

Tenor dotazu zněl ve směrech, jsou-li normy zákona vhodné, objevují-li se v praxi některé jeho nedostatky a jaké, nevyhovují-li některá jeho ustanovení potřebám

a názorům lidu, jakých změn bylo by třeba, aby se zadosťučinilo pochybnostem o stylisaci a je-li při projednání dle všeobecných pravidel ustálený zvyk přenechat usedlost jednomu ze spoludědiců na místě dělení na různé díly mocnějším než-li nucením k tomu zákonem.

Na to budíž odpověď i příslušníka stavu notářského. Za doby patrimoniální a poddanského svazku bylo zcizování a dělení selských statků omezeno.

Dědění selských usedlostí bylo upraveno patenty ze dne 11. srpna 1770 a ze dne 26. května 1791 a vzhledem ku § 761 obč. zák. dotýčnými politickými předpisy.

Tehdáž ujímal usedlost také jen jeden nápadník a vyplácel ostatním malé peněžní díly tak, aby jenom on obstál jako sedlák, kdežto ostatní se stávali nádenníky, podruhy, domkáři atd.

Po uvolnění poddaných poměrů nehodila se vázanost ve zcizování, dělení a dědění selských majetků do nové doby a byla zrušena ve všech zemích bývalé říše rakouské příslušnými zemskými zákony ku říšským zákonům ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. a ze dne 20. prosince 1869 č. 152 ř. z.

Jako se stává po každém uvolnění dřívějších pout, nastala doba marnotratnická a požitkářská; přemnozí sedláci a jejich přívrženci a přemlouváči hráli hazardní hry v karty, oddali se pití strojených a dráždivých nápojů, zadlužovali se a prohrávali a propíjeli statky, prováděly se časté a hromadné parcelace a rozbíjení přemnohých selských celků.

Přemnoho selských rodin zchudlo.

Dělo se tak u těch, kteří trpěli nedostatkem pevné povahy a vůle, honěním se po požitcích, neúctou ku práci a šetrnosti, špatným příkladem otců a sváděním a přemlouváním jejich dorostu se strany nekalých a nesvědomitých živelů.

A přece přes to vše selský stav nevyhynul, neboť toho, co utratili karbaníci a pijani nabyli pracovití, střídmí a šetří ať si sedláci ať si domkáři a jiní drobní lidé, z nichž většina, pokud snesla zadlužení nákupního, sesílila, dluhy splácela a menší větší rolnické usedlosti pro nové potomstvo založila.

Vláda rakouská nehledíc k tomuto přirozenému vyrovnávání se mezi duševně a povahově slabšími a silnějšími a domnívajíc se, že by následkem oněch liberálních zákonů z r. 1867 a 1869 mohla nastati katastrofa pro selský stav jako jeden ze silných základních pilířů státu, přichystala k domnělému odstranění toho zla zase nové obmezení pro selské příslušníky říšským zákonem ze dne 1. dubna 1889 č. 52 ř. z. pro případ dědění, když to bude přijato zemskými zákony.

Po sebrání statistických dat, po poradách zemědělské rady, zemského výboru a sněmu vyšel zákon ze dne 7. srpna 1908 č. 68 z. z. s účinkem od 7. ledna 1909 o nové zvláštní dědické posloupnosti v rolnické usedlosti střední velikosti v Čechách.

Tento zákon jest k udržení pevného a silného stavu selského naprosto bezvýznamný, zbytečný, těžkopádný a svobodnou dohodu volných i zletilých dědiců zadržující.

V mé praxi jako notáři a soudnímu komisaři přihodily se mi četné případy, že se nápadníci dohodovali, že někteří z nich obdrží na místě peněžních podílů ty které pozemky a že jeden ujme statek s ostatními pozemky, což ale nebylo přijato na soud ani krajským ani nejvyšším soudem s odůvodněním, že zemský zákon z r. 1908 jest obligatorní a nekompromisní.